

Воркута—заполярьн кочегарк

Увднь — догшн салькта, киитгә, зунднь—суудго нарта, шовудин базрта Большеземельск тундр, Печорск тентгсин көвәгьяр кесг зун километрт утдан татгддж. Полярьн кругас цаарлжа, модна ургьм төрүү харгьхш. Тундрар йовад йовхнь, хая-хая бидртә тиньгр газр мел нег зүстә. Эн элсн-шаврта газр даньгин гүүнр кбрч одсн бәәнә, болвчн эн газрин брнь бийдән ик гидг зббр халгьлджана. Полярьн Урал болн Печора гол хойран хоорнд чолун нүүрстә агьу-ик бассейн геологуд олдж авцхав. Эн газрт бәәх түлән, Донецк бассейнд бәәснд-дорхнь күс-дундур холван ик.

Нүүрснә Печорск бассейнд Воркута—чолун нүүрсн бәәх газрин центрь. Эн советск шин балгэсн бәрглäd удаң болад уга, наадк кесг-олн шахтерск балгэсдас, тәрмр көм модн угагарьн ийлгьрнә. Крайн Северин орчлньгин бәәдлн збвәр догшн. Энд, киит даадг удн модна бийнь шишлнэ литомникд ургьагдлж авдгна. Тер учрар, модн эс ургьл болвчн, Воркутад шахтерск гермудин нүүртнь палисадникүд кегдсн бәәнә, тегәд эннь Подмосковн, Карафандинск, Донецк бассейнснн көк уульнисиг сануудж күүнә уханд орулсн болна. Тендәс, ар үзгин газриг әмтн бәәрлдж-суурлдж кехәр горнякүд нааран ирцхәлә.

Крайн Северин орчлньгин бәәдлн дегәд догшн лавта. Болвчн советск улсиг эн бәрлж зогсадж чәдшго! Эн улс энд төмр хаалгь тосхад, Большеземельск тундрил цуг мана орн-нутга залгьдулв. Воркутагьас хотл балгэсн күртл хойр сутк үлү талан йовад поезд күрнә. Заполярьн балгэсн түргәр бсдж, сәәхрджәнә. Көдлмәр болхла энд киркемджән уга ик. Эн газрт шахтерск миньгьәд брк-бул мбньк бәәхәр буурлцхәв.

Воркута балгэсна промышленн предприятньснь— шахтс, эднә эргнднь балгэсн бийнь эклдж тосхгдсмн. Турүн болдж энд шахт „А“—ода нәәмдгч— тосхгдла. 1919 джил бәәрин газрин аньгьуч В. Я. Попов йовдж йовад, чолун нүүрс үзсн газрт, гучдгч джилмүдин эклияр эн шахт тосхгдла. Воркута гидг гол деер Попов галу халг билә, тегәд цааранднь голин көвәд гал шаталг болв. Урань дәәнд оч йовад, төмр

хаалгь деер үзсн нүүрснлә әдл тасрхас бәәсиг Попов олдж авб. Теднән галд халулхлань, көквр бньгтә халун заларь шахтсмн. Тиигхл Попов Москвагьур В. И. Ленинд мишгәр негн воркутан нүүрс илгәсн болдж. Тегәд эн голин нерәр балгэсн Воркута гидг нег зүүсмн.

Одгә цагт чолун нүүрснә шахтс бәсәд, балгэсна меджгьәс даад гарч одв. Тер эргндән бәәх шахтс Воркутинск мульд гидж нерәдгднә. Нүүрсн агьу-ик аагьин дуртәгьяр, захнь газр деер ил үзгднә. Тимн-тиим газрмудтнь шахтс тосхгдсн бәәнә. Шахтс эргнд көдлмшчирин поселкс босхгдлж. Тедн тал-талдан нертә болвчн, цугьарн негдләд, индустриальн Воркута болдж гарна. Балгэсна тиим нег районь—Хальмер-Ю. Энүнд, металлургическ производствд зокаста, коксуюш нүүрсн йир ик бәәнә. Сән гара нүүрсн уральск металлургд ббрхн бәәлгьн—нүүрснә цуг Печорск бассейнә промышленн делгрлтд йир сән зокаста болджана.

Одгә цагт Воркута мана Тьрскнә деед-ар үзгин кочегарк болдж тоолгдджана. Энд джил болгьн кесг сай тонн нүүрсн гаргьдж авдгна. 1970 джилд Печорск бассейнд нүүрс гаргьдж авлгьн 55-60 сай тонн күрхмн. Хәәдж олад темдгсн, шахтс тосхгдх газрмудт, джилдән 20 сай тонн нүүрс гаргьх шин шахтс ода чигн тосхд-ж болхмн.

Воркута—горнякк балгэсн. Энд нүүрсн уга болсн болхла, эн балгэсн тосхгдх-угань магьд бәәсмн. Даньгин көрә бәәдг газр, тосхачирас ик гидг инженерн эрдм некнә. Хаальджах газрин кбндрлгьнәс саглхн төләд, гермудин улмуднь дегәд бат болх збвтә. Воркутинск тосхачирин сән дамштитг, көрә газрта талдан райондин инженермүд дурлдж олзлцхана. Нидн джил Воркутад, тосхачирин болн көрә газр шиндлжлгьнә Институтиң научн көдләчирин совещань бола. Эн совещаньд, көрә газр деер олн давхр гермүд бәрлгьнә проектәр бргнәр күүндвр болсмн. Тимн-тиим цббкн гермүд Воркутад ода бәргдчксн бәәнә. Уулин техникум бәәх тавн давхр ик, бат сүүртә герворкутанриг байрлулна, энүнә хаджуднь—әмтн бәәдг олн давхр гер зогсджана, энүнлә туслцад—балгэсна больниц

тосхгдджана. Воркутаг улм икдүлдж тосхлгьна генеральн зурагьар, Ленинә нертә уульнд Советсин Гер, промышленностин Гер, балгэсна театр, уулин институтин гер тосхлгьн темдгдлгв. Балгэснд телевизионн центр тосхгдджана.

Балгэсн шин эклдж тосхгдджахд бәргдсн хошад давхр бичкн-бичкн гермүд, Воркутан тууджин зббр болдж халгьлдгджацхана. Суулин хойр джилн дунд 300 миньгьн квадратн метр әмтн бәәдг герин агьу горнякүд авцхав, көдлмшчирин арвн негн клуб тосхгдв. Эн джил чилт лакад зургьан клуб секгдхмн, гурвн спортивн зал болн бичкдүд ббмдг бассейн тосхгдхмн.

Полярьн кругас цааран, модн уга, дулан бдрмүд куцц болдго газрт, спортин көдлмш гер дотр кегднә. Тер учрар шахтермүд, урмдта кевәр спортивн залмүд, ббмлгьнә бассейнс, профилакторийс тосхдджацхана. Горнякүд көдлмшән кен бәәдж, джилд 2-3 дакдж санаторн эмнллж кецхәнә, амрцхана. Шахтерин бдрлә Воркутад 18 тиим профилакторийс эклдж тосхгдхмн.

Крайн Север ямаран догшн болдж болвчн, воркутянр көрә газр деер парк кегьәд, терүндән зуна цагт тундрин цецгәс ургьацхана, ахр-ахр удн модл болн нәрхн-нәрхн хусмс ургьна. Зуна цагт хая-хая болдж халун бдрмүдт, Воркута гол әмдрсн мет, хаальж гүүнә, эн цагла гол деер зуугьад оньгьсц гарч ирцхәнә. „Шахтер“ гидг нертә стадионд спортивн маргьан болна.

Уулин цагт кинотеатрмүд болн клубс даньгин әмгәр дүүрнь бола. Воркутинск драматическ театрин репертуарт сән-сән спектакльс цбн биш. Шахтсар художественн самодетельностин кружокс бәәнә, көдлмшч багьчүдин школмүд бәәнә. Кесг шахтермүд, көдлн бәәдж, дундин болн ах сургьулин заведеньст дасджацхана.

Мана орн-нутгин европейск әньгин ар үзгт бәәх, түлгьяр болн энергәр байн газр, Печора голин көвәгьяр бәәх агьу-ик б-шугьу модн, Уралд болн печорск тайган агьуд бәәх газрин брин зббрс—эдн цугьар шамдан, ар-үзгин газриг индустриализац кегьәд, агьу-ик күчтә производителньн чидл энд багтахд айта гидг эв-аргь бгчәнә. В. НОВОСЕЛОВ.